

MATURITNÁ OTÁZKA Č. 20

- a) horizontálna a vertikálna del'ba moci - Locke, Montesquieu
- b) socializácia jednotlivca - sociálny status, sociálna rola
- c) Ludwig Wittgenstein

a) horizontálna a vertikálna del'ba moci – Locke, Montesquieu

Horizontálna del'ba moci – vymedzuje kompetencie, efektívny vývoj štátu a vzájomnú kontrolu. Rozdeľuje centrum moci na tri zložky. Všetky tri zložky sú navzájom nezávislé, rovnakú moc má každá z nich - sú akoby v jednej rovine. Sú to:

- 1.) **zákonodarná moc = legislatíva** – predstaviteľom je NR SR - kolektívny orgán štátnej moci, rozhodujúci je názor väčšiny (nadpolovičnej, dvojtretinovej, trojpäťinovej miere), reprezentujú ho najsilnejšie politické strany, volený v priamych voľbách, je to zbor laikov. My máme jednokomorový parlament (jedna komora = jedna snemovňa), funkčné obdobie trvá 4 roky. Jeho úlohy a právomoci: prijíma, mení, reviduje ústavu, schvaľuje štátny rozpočet, schvaľuje programy vlády, ratifikuje medzištátne dohody, posudzuje činnosť vlády, menuje sudcov; predseda parlamentu má riadiacu a organizačnú funkciu
- 2.) **výkonná moc = exekutíva** – jej predstaviteľom je:
 - **vláda** - najvyšší orgán výkonnej moci i štátnej správy, je to zbor ministrov na čele s predsedom, členovia majú pridelené kompetencie (ministerstvá), člen by mal byť odborníkom v danom obore. Jej úlohou je uvádzať rozhodnutia do života, pripravovať návrhy zákonov, vytvárať vhodné organizačné podmienky, starať sa o bezpečnosť občanov, vytvárať vhodné medzinárodné prostredie. Najdôležitejšia je funkcia premiéra, ministra zahraničných vecí, hospodárstva a financií. Premiér zastáva výkonnú, kontrolnú, riadiacu a reprezentatívnu funkciu.
 - **hlava štátu = prezident** - uzatvára a dojednáva zmluvy, reprezentuje, menuje štátnych funkcionárov, je hlavný vojenský veliteľ, má čestné a výsostné práva
- 3.) **súdna moc = jurisdikcia** - má kontrolovať zákonodarnú a výkonnú moc. Najvyššiu právomoc má Ústavný súd SR v Košiciach - posudzuje zákony, rozhodnutia vlády, či nie sú v rozpore s platnou ústavou. Je potrebná jeho nezávislosť

Túto formu vlády uznáva **J. LOCKE**, vyjadruje sa k tomu v diele „*Dve rozpravy o vláde*“ – vypracoval koncepciu del'by moci (zákonodarná, výkonná, súdna). Všetky tri zložky majú byť oddelené, presné kompetencie, aby nedošlo ku kumulovaniu moci, aby sa moc nesústredila v rukách len jedného človeka, aby sa vyhlo tyranii a vytvorili sa predpoklady pre demokraciu. Uznáva ideálnu formu štátu - konštitučná monarchia. Cirkvi má byť od štátu oddelená.

MONTESQUIEU uprednostňuje výkonnú moc, lebo ju má v rukách panovník, ktorý má právo vetovať zákony vydané parlamentom alebo zrušiť jeho činnosť → despotizmus. Rozdelenie moci chápe ako proces vzájomného vyvažovania zákonodarej, výkonnej a súdnej moci - je to akýsi princíp **bŕzd a protiváh**. Za ideálnu formu vlády považuje umiernenú konštitučnú monarchiu.

Vertikálna del'ba moci – nižšie orgány štátnej moci sú plne politicky zodpovedné vyšším orgánom. Rozhodnutia vyšších orgánov sú záväzné pre im podriadené nižšie orgány. Platí tu princíp *demokratického centralizmu* - nariadenia a príkazy vychádzajú z jedného centra, z ústredne štátnej moci a sú záväzné pre nižšie orgány. Orgány štátnej moci sú vertikálne usporiadané - od najdôležitejšej po tie, ktoré musia rozhodnutia ústrednej moci rešpektovať.

b) socializácia jednotlivca - sociálny status, sociálna rola

Socializácia je určitý proces sociálneho učenia, v ktorom si jednotlivec osvojuje kultúru v spoločnosti a formuje sa ako sociálna a individuálna bytosť. Človek vyrastá v spoločnosti. Proces začleňovania sa jednotlivca ako biologickej bytosti a jeho pretváranie sa deje vplyvom sociálnych kontaktov. Pretvára sa tak na bytosť sociálnu a individuálnu. Človek socializáciou nadobúda zručnosti, osvojuje si normy, hodnoty správania, ktoré mu umožňujú začleniť sa do spoločnosti.

Funkcie socializácie:

- 1.) **personalizácia** - socializácia napomáha formovaniu osobnosti - človek sa stáva bytosť spoločenská i individuálna
- 2.) **hromadenie kultúry** a jej odovzdávanie ďalším generáciám, nadväzuje na staré tradície, ale vytvára i novú kultúru
- 3.) **ľahšie prežívanie** – uľahčuje prácu a umožňuje telesný a duchovný vývin osobnosti

Fázy socializácie:

- 1.) **primárna fáza = anticipačná** - obdobie detstva a (pred)školského veku a dospievania. Táto fáza jedinca učí základným sociálnym návykom, zručnostiam a umožňuje tak premenu jedinca z biologickej bytosti na spoločenskú sociálnu bytosť (individuálnu bytosť) – dieťa sa učí čítať, písať, obliekať, ... Dieťa sa najviac podieľa na premene svojej osobnosti, osvojuje si vzory správania, učí sa mnohým sociálnym rolám – napr. matka vedúca v práci, ... Socializačné činitele primárnej fázy pomáhajú dieťaťu meniť sa (rodičia súrodenci, (pred)školské zariadenia, kamaráti, ...)
- 2.) **sekundárna fáza** - produktívny a postproduktívny vek. Prebieha celý život až do smrti, pretože tu prebieha **resocializácia** - človek neustále preberá a mení sociálne role. Socializačné činitele sekundárnej fázy sú rodina, pracovný kolektív, okruh známych, priateľov, susedské, mesto/dedina, ...

Sociálna rola je určitý vzor správania jedinca, aký sa očakáva od jeho postavenia (jeho sociálneho statusu). Môže byť:

- 1.) **predpísaná** - je to predpísané/dané správanie jedinca dané zvyklosťami, tradíciami (babka nosí kroj, ...)
- 2.) **nepredpísaná** - neočakávané správanie, ktoré vzniká v mimoriadnych krajných situáciách (afekt, ...)

Vlastnosti sociálnej roly:

- 1.) predpisuje správanie jedinca, ktoré sa od neho očakáva v štandardných situáciách
- 2.) sociálna rola sa hrá, čo znamená, že ide o štandardné správanie nositeľa určitého statusu
- 3.) mnohé role sú nám dané už od narodenia (som žena, som muž)
- 4.) schéma potrieb, postojov, cieľov, hodnôt a činností, ktoré by mali charakterizovať predstaviteľa určitej pozície,

Výkon role je realizácia činnosti, úlohy, skutočné správanie aktéra, ktoré býva jedinečné.

Sociálny status je určitá sociálna pozícia, ktorú človek v spoločnosti zastáva, ide o trvalejšiu pozíciu, ktorá je spojená s určitými právami a povinnosťami. Je daný určitými znakmi - status lekára je biely plášť, učiteľa triedna kniha, ... Môže byť:

- 1.) **vrodený** - človek ho nemôže ovplyvniť (som černocho, muž, ...)
- 2.) **získaný (nadobudnutý)** - človek ho nadobúda sám (kariéra, ambície) zručnosťami, vedomosťami
- 3.) **nanútený** - spoločnosť ho jedincovi vnúti (väzenie)

Sociálna skupina je spoločenstvo ľudí, ktorí majú rovnaké ciele, záujmy, uznávajú spoločné hodnoty, spájajú ich určitá vzťahy (trieda, rodina, ...). Znak sociálnej skupiny:

- 1.) **sociálna interakcia** - vzájomné ovplyvňovanie sa členov skupiny, jedinec vplýva na skupinu (môže ju viesť, riadiť), ale aj sociálna skupina ovplyvňuje jednotlivca, a zároveň dochádza k sociálnej interakcii aj u ostatných členov
- 2.) **sociálna identita (totožnosť)** - každý člen sociálnej skupiny by sa s ňou mal stotožňovať, príslušnosť jedinca ku skupine znamená, že sa označuje pojmom „my“ a ostatných označuje „oni“

Funkcie sociálnych skupín sú rôzne, možno ich rozdeliť do 2 základných kategórií:

- 1.) **inštrumentálne (nástrojové) skupiny** - ich cieľom je uľahčiť prácu jedinca, slúžia ako prostriedok na dosiahnutie cieľa, ale na plnenie pracovných úloh
- 2.) **citové (afektívne) skupiny** - slúžia ako prostriedok oddychu, záľuby, relaxácie, napomáhajú dodržiavať harmóniu osobnosti

Rozdelenie sociálnych skupín:

- 1.) **podľa typu väzby jednotlivých členov v skupine:**
 - **primárne** - malé skupiny, v ktorých prevládajú osobné, emocionálne vzťahy, sú to neformálne vzťahy, je tu priama väzba alebo interakcia členov
Dyáda = dvaja jedinci, najmenšia skupina, vznikajú **dyadické** vzťahy
 - **sekundárne** - veľké skupiny, v ktorých nevznikajú osobné, emocionálne vzťahy, ale platia formálne väzby (pracovisko, školenie, ...)
- 2.) **podľa typu solidarity jednotlivých členov v skupine:**
 - **formálne** - platia tu neosobné vzťahy
 - **neformálne** - prevládajú osobné vzťahy, všetci sa dobre poznajú a nadobúdajú rovnocenné postavenie
 - **vnútorné skupiny** - som jej členom, patrí do skupiny, stotožňujem sa s jej pravidlami, normami a označujem sa pojmom „my“
 - **vonkajšie** - nie som členom, dištancujem sa, nazývam ich pojmom „oni“
- 3.) **podľa typu, spôsobu spätosti jednotlivca so skupinou:**

- **členská** - som členom
 - **referenčná (vzťahová)** - nie som členom, ale chcel by som byť, orientujem sa na ňu bez ohľadu na to, či tam patrí.
- 4.) podľa charakteru zaradenia sa jednotlivca do skupiny:
- **dobrovoľné** - jedinec sa hlási ku skupine - jeho dobrovoľné rozhodnutie
 - **nedobrovoľné** - začlenenie je násilné (väzenie, bezdomovec, ...)
- 5.) podľa zamerania činnosti:
- **pracovné** - ich cieľom je spoločné plnenie daných konkrétnych úloh
 - **rekreačné** - dobrovoľné (športové kluby, spevácke, ...)

Sociálna interakcia je vzájomné ovplyvňovanie jednotlivých členov, kde sa vytvárajú kontakty medzi jednotlivcami v skupine – v každej sociálnej skupine sa vytvárajú určité sociálne vzťahy. Každá sociálna interakcia má svoje pravidlá, ktoré závisia od charakteru skupiny a činnosti, ktoré skupina vykonáva.

Sociálne vzťahy sa vytvárajú v rámci sociálnej interakcie vytvárajú sa už v najmenšej skupine – dyáde. Postavenie jednotlivca v sociálnych vzťahov môže byť:

- 1.) rovnocenné (symetrické) - sú rovnako silné osobnosti, rovnako si jeden druhého vážia a nepodriaďujú sa
- 2.) nerovnocenné (komplementárne) - jeden jedinec vystupuje ako dominantný člen - silný jedinec, vodca skupiny- preberá za seba úlohu riadenia a zodpovednosti za skupinu. Druhý člen je submisívny - závislý, podriadený. Dominantný vodca môže byť:
 - **formálny** - ten, ktorého si skupina určí, zvolí, ale jedinci ho nemusia rešpektovať
 - **neformálny** - nie je do funkcie oficiálne zvolený, ale ostatní ho rešpektujú

Submisívni členovia môžu byť:

- **pomocníci = aktívni** - aktívne pomáhajú vodcovi
- **súputníci**- sú závislí od pomocníkov a vodcu, urobia len to, čo im poviete, viac nič
- **pasívni, periférni, okrajoví**- stoja na konci skupiny, nezapadajú do skupiny, nechávajú sa ňou ťahať

Postavenie jednotlivca v skupine môže byť:

- 1.) podľa obľúbenosti – atraktivity:
 - **populárny**
 - **obľúbený**
 - **akceptovaný** (uprednostňovaný)
 - **trpený**
- 2.) z hľadiska akceptovania:
 - **kladne** sa presadzujúci
 - **odmietaní** jedinci
 - **osamelí až izolovaní** jedinci
 - **prehliadaní** jedinci

c) Ludwig Wittgenstein (1889-1951)

- novopozitivismus = logický empirizmus

- logik, matematik, narodil sa v jednej z najbohatších rakúskych rodín v Rakúsku, mal 6 bratov (všetci boli homosexuáli a napokon spáchali samovraždu, aj on chcel, ale nakoniec to neurobil) a 1 sestru, zriekol sa miliónového dedičstva, žil asketickým životom typického génia – bol homosexuál, žil sám

- je autorom dvoch odlišných filozofií, jeho spisy ťažko pochopiť, aj v súčasnosti pretrvávajú spory okolo interpretácie a významu dvoch odlišných filozofií a je považovaný za toho, ktorý nemá obdobu

- do svojich 10 rokov neprejavoval zvláštne nadanie, jeho otec chcel, aby bol inžinier, ako 14-ročný navštevoval Štátnu reálnu školu v Linzi - študoval matematiku a prírodné vedy v období, keď tam študoval aj Hitler, navštevoval Vysokú školu technickú v Berlíne a Univerzitu v Manchestri - študoval strojnú inžinierstvo, zaujímal sa o matematiku, zoznámil sa s najväčším logikom a matematikom **B. RUSSELLOM** a išiel za ním študovať do Cambridge matematiku, logiku a filozofiu

- predstaviteľ 3. fázy pozitivismu - novopozitivismu = *logický empirizmus* (sformoval sa v 20. r. 20.st vo Viedenskom krúžku)

- 1. dielo: „*Logicko-filozofický traktát*“ (1921) - predmetom jeho filozofie je analýza a kritika jazyka, sústreďuje sa na hľadanie symbolov pevného, ideálneho, dokonalého jazyka, ktorým by sa dalo čo najpresnejšie opísať skutočnosť = jazyk logiky - je to vzorový jazyk vedy, je to dokonalý, jednoznačný, presný jazyk, tvrdí, že to nie je len rámec v ktorom sa odohráva naša komunikácia, ale odráža aj naše sociálne konanie, je dôležitý, aby sme

mohli zmysluplne hovoriť, je rozhodujúci pre našu schopnosť poznávať a myslieť (myslíme a poznávame pomocou jazyka)

- týmto rozoberaním jazyka urobil akýsi lingvistický obrat, ktorý sa prejavuje aj v postmodernej filozofii
- ďalej rozoberá, že svet je súhrn faktov a nie súhrn vecí, fakty pozostávajú z atomárnych faktov, ktoré sa skladajú z jednotlivých predmetov, ktorým zodpovedajú mená = základné prvky jednotlivých výrokov – môžeme ich opísať pomocou slov, čím vytvárame obraz skutočného predmetu, preto je dôležité, aké slová logiky na opis atomárneho faktu použijeme
- zistil, že jazyk obsahuje mnohé pravidlá a konvencie, dohody, ktoré používame idiomatickým (opisným) spôsobom, jazyk nepoužívame v čistej forme (zvraty, nelogické pravidlá – napr. nohy postele - posteľ nemá skutočné nohy, nové nohavice - a pritom je to len jeden kus odevu a my používame množné číslo)
- chce jazyk zbaviť týchto nelogických chýb, lebo si myslí, že jazykom logiky môžeme najadekvátnejšie opísať svet a skutočnosť
- zistil však, že to čo je v živote človeka dôležité (dobro, láska, spravodlivosť, krása) môžeme len prežiť, alebo to ukázať (napr. západ slnka, červená farba - vieme ju len ukázať), ale nedá sa to opísať, najmä nie jazykom logiky → znechutený filozofiou zistil, že filozofia je „užitočný nezmysel“ = funguje ako určitý rebrík, ukazuje stupne poznania, po ktorých sa možno dostať na samotný vrchol, potom ju môžeme odhodiť
- po tomto zistení sa prestal venovať filozofii, stal sa záhradníkom a učiteľom na vidieku a vrátil sa do Cambridgeu až v r. 1929

- 2. dielo: „**Filozofické skúmania**“ (1953 posmrtné) - všima si jednoduchý, bežný, hovorový jazyk, všima si pragmatickú stránku jazyka (ako a kde ho používať), k jazyku patria „jazykové hry“ (prikazovanie, požadovanie, radenie, klamanie, ďakovanie, ...)
- jazyk, ktorým hovoríme a jazyková hra ktorú hráme sú zodpovedný za to, aký je obraz sveta
- tvrdí, že jazyk je určitá forma života, môžeme ním ovplyvňovať ľudí, liečiť ich, úlohou filozofie je vyliečiť ľudí z nesprávneho používania jazyka
- existujú rôzne formy jazyka a rôzne usporiadané jazyky, každý jazyk má vlastnú logiku a gramatiku

MATURITNÁ OTÁZKA: Čo si myslíte, ak sa niekto riadi jeho traktátom, či môžeme hovoriť o metafyzike a o ontológii? – **NIE**, lebo jazykom logiky sa nedajú opísať všetky skutočnosti pre nás dôležité - existenciu (bytie) nemôžeme opísať jazykom logiky

MATURITNÁ OTÁZKA: Čo si myslíte o tom, že filozofiu treba chápať ako užitočný nezmysel? – Filozofia funguje ako rebrík, po ktorom človek vystúpi, aby videl veci tak, ako naozaj existujú. Keď však spozná veci tak, ako naozaj sú, musí pripustiť, že samotný rebrík, ktorý ho priviedol k novému chápaniu, musí teraz odhodiť. Vzťah medzi slovami a faktami skutočnosti sa „ukazuje“ a to čo sa ukazuje, nemožno povedať (západ slnka – nevieme ho slovami opísať). Filozofia funguje ako rebrík poznania - naučí nás poznať veci (učí nás ako poznávať)